

PROJEKTI FINANSIRANI IZ GEF SREDSTAVA

I. PROJEKTI ZA KOJE JE IMPLEMENTACIONA AGENCIJA UNDP

Projekat «Strategija biodiverziteta, Akcioni plan, Nacionalni izvještaj»

Projekat «Strategija biodiverziteta, Akcioni plan, Nacionalni izvještaj» je odobren i finasiran od strane GEF-a. Ukupan budžet za izradu Strategije biodiverziteta, Akcionog plana i Nacionalnog izvještaja iznosi 116. 948 USD. Izrada Strategije biodiverziteta sa akcionim planom predstavlja početni korak u ispunjavanju obaveza prema Konvenciji o biološkoj raznovrsnosti koju je Crna Gora preuzela sukcesijom. Ciljevi projekta su: Izrada studije zemlje (Country Study), Izrada Strategije i Akcionog plana i Nacionalnog izvještaja prema Sekretarijatu ove konvenciji.

Sve aktivnosti predviđene projektom biće realizovane u roku od 12 mjeseci kroz sljedeće faze:

- popis postojećih informacija i priprema Studije zemlje,
- identifikacija i analiza opcija,
- priprema Strategije i akcionog plana,
- priprema Prvog nacionalnog izvještaja
- usvajanje Strategije, Akcionog plana i Prvog izvještaja od strane Vlade.

Projekat će biti implementiran kroz seriju javnih diskusija i radionica kojim će se: povećati razumijevanje o potrebi očuvanja biodiverziteta, pružiti podrška u razvoju mehanizama potrebnih za promovisanje očuvanja biodiverziteta, ojačati dijalog, razmjenjena informacija i saradnja zainteresovanih strana.

Projekat "Nacionalna procjena kapaciteta za implementaciju konvencija iz oblasti životne sredine"(NCSA)

Osnovni cilj projekta odnosio se na procjenu postojećih kapaciteta i prioriternih potreba, na osnovu čega su izrađeni akcioni planovi za primjenu tri konvencije iz Rija u oblastima: biodiverziteta, klimatskih promjena i degradacije zemljišta u skladu sa zahtjevima upravljanja u oblasti životne sredine na globalnom nivou. Budžet za realizaciju projekta je iznosio 62.664 USD, a UNDP je bio implementaciona agencija.

Kao krajnji rezultat projekta pripremljen je NCSA Izvještaj sa Akcionim planovima za implementaciju konvencija u navedenim oblastima. Akcionim planovima predviđene su mjere i aktivnosti koje treba zemlja da ispuni u skladu sa obavezama iz konvencija. Uradjena je i web site projekta u cilju podizanja svijesti o značaju primjene konvencija u oblasti životne sredine, koji sadrži sve informacije o projektu i dokumenta izrađenim u okviru istog.

U predstojećem periodu UNDP će biti implementaciona agencija za dva projekta finansirana od strane GEF-a:

- Jačanje sistema marinskih i kopnenih zaštićenih područja u Crnoj Gori, i
- Izgradnja malih hidrocentrala.

Dinarska ekoregija

Projekat "Dinarska eko regija" zasniva se odredbama Konvencije biodiverziteta koje se tiču uspostavljanju reprezentativne nacionalne mreže zaštićenih područja i razvijanje i primjena mehanizama za održivo finansiranje zaštićenih područja. Svrha projekta je da se pomogne zemljama Dinarske ekoregije da ispune ove obaveze i to kroz sledeće aktivnosti:

- Prikupljanje i organizovanje podataka o biodiverzitetu i zaštićenim područjima
- Utvrđivanje praznina i jačanje kapaciteta koji su odgovorni za implementaciju konvencije o biodiverzitetu
- Razviti po jedan menadžment plan za zaštićeno područje u svakoj zemlji regije

Projekat traje četiri godina i za njegovu realizaciju zaduženi su Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine i Zavod za zaštitu prirode.

II. PROJEKTI ZA KOJE JE IMPLEMENTACIONA AGENCIJA UNEP

Strateško partnerstvo za veliki ekosistem Mediterana

Strateško partnerstvo za veliki eko-sistem Mediterana (LME) između Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF) i Programa za životnu sredinu Ujedinjenih Nacija (UNEP) i Svjetske banke (WB), koje će biti realizovano od strane Mediteranskog akcionog plana koji djeluje u okviru UNEP-a (UNEP/MAP) kao izvršne agencije, pokrenuto je u cilju podrške zemljama Mediterana u implementaciji regionalnih prioriteta. Ovi prioriteti su identifikovani u okviru Strateškog akcionog plana za zaštitu biodiverziteta Mediterana (SAP/BIO) i Strateškog akcionog plana za sprječavanje zagađivanja mora iz kopnenih izvora za region Mediterana (SAP/MED). Nacionalni akcioni planovi u ovim oblastima u Crnoj Gori predstavljaju dio strateških akcionih planova na regionalnom nivou.

U periodu 2005–2007. godine pripremljen je pregled projekata koji će biti realizovani u periodu 2008–2013. godine kroz dvije komponente LME-a: regionalnu komponentu i posebni fond za investicije. Regionalna komponenta se odnosi na zaštitu resursa životne sredine Sredozemnog mora i obalnih područja. Za njenu realizaciju opredijeljena su od strane GEF-a grant sredstva u iznosu od

13 miliona USD. Implementaciona agencija za ovu komponentu je UNEP sa partnerskim organizacijama. Za posebni fond kojim će biti podržani investicioni projekti od strane GEF-a opredijeljena su grant sredstva u iznosu od 85 miliona USD. Svjetska banka je implementaciona agencija za ovu komponentu partnerstva. U regionalnoj komponenti zemlje će učestvovati na bazi principa dobrovoljnog kofinansiranja (in-kind co-financing) koje podrazumijeva angažman državnih službenika, predstavnika institucija, administrativno-tehničke troškove crnogorske strane, i sl. Vlada Crne Gore izrazila je spremnost da podrži Strateško partnerstvo dobrovoljnom kontribucijom od 160 000 USD na godišnjem nivou (angažman državnih službenika, predstavnika institucija, administrativno-tehničke troškove crnogorske strane, i sl.). U investicionom fondu učešće će biti bazirano na principu dobrovoljnog i gotovinskog kofinansiranja.

Crnoj Gori je odobreno učešće u sve 4 tematske oblasti u okviru regionalne komponente i to:

- Integralni pristup implementaciji SAP-ova i NAP-ova: integralno upravljanje obalnim područjem i integralno upravljanje vodnim resursima i obalnim akviferima;
- Zagađenje iz kopnenih izvora zagađivaja, uključujući i dugotrajne organske zagađivače: implementacija SAP/MED-a i relevantnih NAP-ova;
- Zaštita biodiverziteta: implementacija SAP/BIO i relevantnih NAP-ova;
- Upravljanje projektima, koordinacija, komunikacija i replikacione strategije.

Izrada Nacionalnog plana za implementaciju Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama (POPs)

Obzirom da je Srbija i Crna Gora potpisala Stokholmsku konvenciju o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama 2002. godine, GEF je podržao realizaciju projekta sredstvima u iznosu 500 000 USD. Podjelom sredstava između Crne Gore i Srbije, Crnoj Gori je odobren iznos od 150 000 USD. Implementaciona agencija za realizaciju ovog projekta je UNEP. Projekat ima za cilj identifikaciju prisustva POPs supstanci (PCB, dioksini, furani, pesticidi), utvrđivanje njihove količine i negativnog uticaja na životnu srednu i zdravlje ljudi. Na osnovu tako napravljene procjene biće izrađeni akcioni planovi za svaku pojedinačnu supstancu u cilju eliminacije iste iz upotrebe ili odlaganja i skladištenja na ekološki bezbjedan način do trenutka kada bude moguće izvršiti trajno uklanjanje.

Centar za ekotoksikološka ispitivanja je izvršna institucija na nacionalnom nivou. Projekat se nalazi u fazi izrade Prvog nacrta Nacionalnog plana za implementaciju Stokholmske konvencije. Izradom ovog dokumenta biće identifikovani

institucionalni i tehnički kapaciteti potrebni na nacionalnom nivou za efikasnu implementaciju ove konvencije, čime se ispunjava potrebni preduslov za ratifikaciju iste.

III. PROJEKTI ZA KOJE JE IMPLEMENTACIONA AGENCIJA SVJETSKA BANKA

Integralno upravljanje ekosistemom Skadarskog jezera

Projekat ukupne vrijednosti od 5.000.000 USD se realizuje u Crnoj Gori i Albaniji, obzirom da je Skadarsko jezero zajednički vodeni ekosistem između dvije države. Sredstva za realizaciju projekta obezbjeđuje Globalni fond za životnu sredinu (GEF), u obliku donacije, dok se projekat implementira od strane Svjetske banke.

Projekat je započet u maju mjesecu 2005. godine. Sastoji se od dvije faze: pripremne faze, koja je završena 30. oktobra 2007. godine, za koju su bila opredjeljena sredstva od 450.000 dolara, za obje države. Najznačajnije aktivnosti koje su realizovane u toku ove godine su: usvajanje Zajedničkog Strateškog akcionog plana za Skadarsko jezero od strane Ministarstva turizma i zaštite životne sredine Crne Gore i Ministarstva životne sredine, šumarstva i upravljanja vodama Republike Albanije, izrada Procjene uticaja projekta na životnu sredinu u skladu sa pravilima Svjetske Banke i Vodiča za implementaciju projekta. Navedeni dokumenti predstavljaju strateški okvir za realizaciju druge faze projekta-implementacione faze, koja će započeti naredne godine.

Sredstva u iznosu od 4.550.000 dolara, za realizaciju implementacione faze projekta su odobrena na Zasijedanju Vijeća Globalnog fonda za životnu sredinu, u maju mjesecu tekuće godine.

Takodje, kao veoma važan dokument za realizaciju projekta i ukupnu saradnju sa Republikom Albanijom na području Skadarskog jezera, potpisan je Sporazum o zaštiti i održivom razvoju Skadarskog jezera, od strane Ministra turizma i zaštite životne sredine Crne Gore i Ministra životne sredine, šumarstva i upravljanja vodama Republike Albanije.

U periodu implementacione faze projekta koja će trajati 4 godine, biće realizovane aktivnosti definisane Zajedničkim strateškim akcionim planom, koje se odnose na integralnu zaštitu Skadarskog jezera između dvije države, realizaciju ciljanih programa monitoringa, jačanje institucija za upravljanje zaštićenim područjima Skadarskog jezera u Crnoj Gori i u Albaniji, izgradnju uređaja za prečišćavanje otpadnih voda u odabranim naseljima na jezeru (Vranjina u Crnoj Gori), i ko-finansiranje rješavanja urgentnih ekoloških problema, kao što je saniranje odlagališta opasnog otpada iz KAP-a (naslijedjenog

opasnog otpada, što je obaveza Vlade Crne Gore prema Ugovoru o privatizaciji), kako bi se poboljšao kvalitet ekosistema jezera i redukovao nivo zagađivanja.

Integralno upravljanje slivovima rijeka Tare i Lima

Medjunarodna banka za razvoj (u daljem tekstu: Banka), u svojstvu izvršne agencije za korišćenja sredstava iz Globalnog fonda za životnu sredinu (GEF), obezbijedila je bespovratnu pomoć Vladi Crne Gore u iznosu od 350.000 USD.

Svrha ove bespovratne pomoći je da pomogne u pripremi Projekta »Integralno upravljanje slivovima rijeka Tare i Lima«, kao krovnog projekta za planiranje korišćenja zemljišta, održivog korišćenja prirodnih resursa i očuvanja prirodnih staništa, biodiverziteta i ekoloških funkcija. Korisnici projekta su Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede i Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine.

Cilj Projekta je smanjenje ekonomskih gubitaka i stvaranja novih, održivih ekonomskih prilika za zajednice u slivovima rijeka Tare i Lima, preko poboljšanog upravljanja vodama i zemljištem. Od projekta se očekuje da doprinese : izgradnji institucionalnih kapaciteta za upravljanje slivovima, povraćaju šuma u prvobitno stanje i upravljanju šumama, upravljanju koritima i bujicama, poboljšanju kvaliteta voda, konzervaciji biodiverziteta na zemljišnom području.

Tokom pripremne faze koja je trajala 18 mjeseci izrađen je Plan aktivnosti za Projekat. Za sve aktivnosti predviđeno je ukupno 247.000 USD. Razlika do 350.000 dolara, u iznosu od 103.000 dolara, biće utrošena za opremanje, režijske troškove i dr. Otpočelo se sa realizacijom aktivnosti na uspostavljanju Pilot sistema ranog upozorenja na poplave. Na međunarodnom tenderu za izbor najreferentnijih šest firmi za izradu Bazičnih studija projekta izabrana je firma Konzorcijum DHV B.V, (Vođa) – iz Holandije i FIDECO d.o.o. (Partner) iz Srbije.

IV. OSTALI PROJEKTI SVJETSKE BANKE, UNIDO-a, UNDP-a i IAEA-a

1. PROJEKTI SVJETSKE BANKE

MESTAP (Montenegro Environmental Sensitive Touristic Area Project) - Projekat «Ekološki osjetljiva turistička područja u Crnoj Gori

Projekat MESTAP se realizuje iz kreditnih sredstava koje je obezbijedila Svjetska Banka pod tzv. IDA uslovima. Ukupna vrijednost kredita je 7 miliona USD. Ugovor o zajmu za realizaciju Projekta potpisan je u oktobru 2003. godine, a sredstva su postala efektivna u aprilu 2004. godine. Planirani rok za

implementaciju Projekta bio je 31. mart 2008. godine. U okviru ovog projekta predviđena je: izgradnja regionalne sanitarne deponije za opštine Bar i Ulcinj; dugoročno rješenje odlaganja otpada za opštine Kotor, Tivat i Budva; nabavka i instalacija postrojenja za primarnu reciklažu; sanacija i rekultivacija smetlišta koja su sada u upotrebi; nabavka opreme i sredstava za prikupljanje čvrstog otpada za gore pomenute opštine; izgradnja deponije demontažno-građevinskog materijala za područje cijelog Crnogorskog primorja. Ostalo je neiskorišćeno oko 3,9 miliona € namijenjenih za izgradnju regionalne deponije za opštine Bar i Ulcinj. S obzirom da ove dvije opštine u planiranom roku nijesu definisale lokaciju deponije, Svjetska banka je stavila zabranu na isplatu preostalih sredstava.

S obzirom da su početkom 2008. godine opštine Bar i Ulcinj donijele odluke o zajedničkom organizovanju poslova odlaganja otpada, odnosno izgradnji zajedničke deponije na teritoriji opštine Bar i formiranju međuopštinskog preduzeća za upravljanje deponijom, nastavljeni su pregovori sa Svjetskom bankom za skidanje suspenzije na isplatu preostalih sredstava iz projekta MESTAP. Projekat je privremeno produžen do 30. juna 2008. godine, kako bi se pripremio inovirani Akcioni plan Projekta na osnovu kojeg bi Bnka razmatrala mogućnost produženja Projekta do 31. marta 2010. godine.

MSTDP (Montenegro Sustainable Tourism Development Project) - Projekat održivog razvoja turizma u Crnoj Gori

Projekat MSTDP predstavlja nastavak uspješne saradnje sa Svjetskom bankom, koja je započeta 2001. godine projektom MEIP (Montenegro Environmental Infrastructure Project) i nastavljena kroz projekat MESTAP. Projektom su predviđene investicije u opštinama Crnogorskog primorja koje se odnose na izgradnju regionalnog vodovoda, tretman otpadnih voda, kao i na oblast zaštite životne sredine.

U cilju realizacije Projekta, urađeno je *Pismo razvojne politike* koje predstavlja bazični projektni dokument, čijim su usvajanjem stvorene pretpostavke za zvanične pregovore Vlade Crne Gore i Svjetske banke o finansijskim i drugim aspektima Projekta.

Projekat MSTDP treba da se realizuje u dvije faze: projekat MSTDP 1 koji je fokusiran na dovođenje vode iz Skadarskog jezera na Crnogorsko primorje, odnosno na izgradnju regionalnog sistema vodosnabdijevanja i realizaciju prioritarnih aktivnosti u oblasti zaštite životne sredine i MSTDP 2 koji će se fokusirati na zaštitu životne sredine i razvoj infrastrukture na području delte rijeke Bojane i Velike plaže, kao područjem sa biodiverzitetom od izuzetnog značaja, koje istovremeno predstavlja i turističko područje sa najvećim potencijalom. Projekat MSTDP će se finansirati sredstvima Svjetske banke, uz učešće Vlade RCG i Javnog preduzeća „Regionalni vodovod Crnogorsko primorje“.

Prepoznajući potrebu hitne zaštite prirodnih i ekoloških vrijednosti područja delte rijeke Bojane, Projektom se predlaže uspostavljanje zaštićenog područja u kojem

bi bio stavljen moratorijum na gradnju do donošenja planskih dokumenata, čime bi se umanjio rizik od nelegalne gradnje i nekontrolisanog razvoja ovog pojasa. U tom smislu zaključen je *Sporzum o razumijevanju o zaštiti delte rijeke Bojane*, koji su potpisali: Ministarstvo za ekonomski razvoj, Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom i Opština Ulcinj.

U dijelu projekta koji se odnosi na izgradnju regionalnog vodovoda, iz sredstava Svjetske banke finansiraće se izgradnja južnog obalnog kraka i dijela kontinentalnog kraka regionalnog vodovoda. Radovi na obje dionice su u toku i planirano je da se ovaj dio projekta realizuje do septembra 2009. godine.

Nacionalni program za eliminaciju supstanci koje oštećuju ozonski omotač i Plan za konačnu eliminaciju hloroflorouglijovodonika (CFC-a)

Crna Gora je putem sukcesije pristupila Bečkoj konvenciji o zaštiti ozonskog omotača i pratećem Montrealskom protokolu o supstancama koje oštećuju ozonski omotač i Amandmanima na Protokol (Londonski, Kopenhagenski Montrealski i Pekinški). Kao nova zemlja članica podnijela je zahtjev UNIDO-u za finansijsku i tehničku pomoć za izradu: Nacionalnog programa za eliminaciju supstanci koje oštećuju ozonski omotač, Plana za konačnu eliminaciju hloroflorouglijovodonika (CFC-a) i Programa institucionalnog jačanja za implementaciju Montrealskog protokola. Na 51 sjednici Izvršnog komiteta Multilateralnog fonda Montrealskog protokola odobrena su sredstva za izradu navedenih projekata. Potpisivanjem Projektnog dokumenta za institucionalno jačanje formirana je Kancelarije za ozon što je i osnovni cilj ovog projekta. Polazeći od obaveza koje proističu iz Montrealskog Protokola Vlada Crne Gore je usvojila Nacionalni program za eliminaciju iz upotrebe supstanci koje oštećuju ozonski omotač i Plan konačne eliminacije hloroflorouglijovodonika (CFC-a) u Crnoj Gori koji je pripremila Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine u saradnji sa UNIDO-om.

Na sjednici Izvršnog komiteta koja je održana u novembru 2007. god ovi dokumenti su usvojeni, a za njihovu implementaciju odobreno je 270 295 USD. Implementacija projekta će omogućiti smanjenje potrošnje količine supstanci koje oštećuju ozonski omotač na 0 tona do 2010. godine u skladu sa dinamikom smanjenja godišnje potrošnje CFC-a kako je dato u Nacionalnom programu: 2007 godina- 5 tona; 2008 godina- 4 tone; 2009 godina -2 tone i 2010. godina 0 tona.

V. PROJEKTI UNDP-a

Geografski informacioni sistem (GIS)

Geografski informacioni sistem (GIS) je integralna i nezamjenjiva instrument koji se koristi za realizaciju koherentnog planiranja životne sredine i

održivo upravljanje prirodnim resursima. Projekat razvoja Geografskog informacionog sistema (GIS) za životnu sredine u Crnoj Gori finansijski je podržalo Ministarstvo spoljnih poslova Republike Finske sa 500,000 dolara, a realizovala ga je Kancelarija UNDP u Crnoj Gori u saradnji sa tadašnjim Ministarstvom zaštite životne sredine i uređenja prostora i Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Implementacija Projekta započela je avgusta 2005. Zbog složenosti problematike koja je definisana ovim Projektom predviđeno je da se isti realizuje u više faza.

U I faza Projekta, realizovan je veći broj aktivnosti kao što je formiranje kancelarije za GIS, prikupljanje raspoloživih podataka, kartiranje šuma (mapa pokrivenosti šumama), osnovno kartiranje staništa biljnih vrsta (shodno raspoloživim podacima), mapiranje tipova zemljišta, obrada satelitskih snimaka zemljišnog prostora Crne Gore – mapa korišćenja zemljišta (Lend Cover mapa), izvršeno je mapiranje granica nacionalnih parkova i Emerald područja. Isto tako, ostvareno je jačanje kapaciteta relevantnih institucija i obuka (jačanje kapaciteta zaposlenih u JP nacionalni parkovi, pružena podrška jednom broju vladinih institucija i relevantnih NVO).

U cilju nastavka Projekta, u 2007. godini realizuje se medju-faza koju finansira UNDP iz svojih sredstava. U ovoj medju-fazi, u trajanju od 6 mjeseci, pored ostalih, predviđene su sljedeće aktivnosti: mapiranje hidroloških podataka, dorada pedoloških mapa i podrška šumarima u reformi metodologije za planiranje u ovoj oblasti.

U 2008. i 2009. godini nastavlja se sa aktivnostima na jačanju kapaciteta u sektoru šumarstva i životne sredine kao i u sektoru turizma.

VI PROJEKTI IAEA

Program tehničke saradnje za Republiku Crnu Goru (MNE), odobren u tekućem dvogodišnjem periodu 2007 - 2008. godina, obuhvata tri nacionalna projekta, dva iz oblasti ekologije i jedan iz oblasti medicine, kako slijedi: Jačanje upravljanja radioaktivnim otpadom (MNE3002-Strengthening Radioactive Waste Management), Unaprjeđivanje radioterapije (MNE6002 -improvement of Radiotherapy) i Unaprjeđivanje kapaciteta za laboratorije za dugotrajne organske zagađivače u cilju akreditacije monitoringa životne sredine (MNE8002 - Upgrading a Persistent Organic Pollutant Laboratory towards Accreditation for Environmental Monitoring). Nacionalne institucije uključene u realizaciju navedenih projekata su: Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore i Klinika za onkologiju. Takođe, crnogorske institucije su uključene u sedam interregionalnih i 35 regionalnih projekata IAEA.

VII PROJEKTI FINANSIRANI SREDSTVIMA EU

Monitoring napretka za Crnu Goru u sektoru životne sredine – I godina

Projekat «Monitoring napretka u sektoru životne sredine u Crnoj Gori», koji je inicirao i finansirao Generalni direktorat za životnu sredinu Evropske Komisije (DG Environment), obuhvata analizu stepena usaglašenosti nacionalnog zakonodavstva sa 70 EU direktiva iz oblasti životne sredine. Za pružanje ekspertske pomoći u realizaciji Projekta od strane DG Environment angažovana je Danska konsultanska firma «COWI».

Osnovni cilj Projekta je obezbjeđivanje pomoći u planiranju, upravljanju i koordinaciji procesa harmonizacije zakonodavstva u oblasti zaštite životne sredine u svakoj zemlji i baze informacija Komisiji za izradu budućih ocjena i izvještaja za Savjet Evrope vezanih za spremnost Crne Gore za uključivanje u Evropsku Uniju.

Za prvu godinu realizacije ovog Projekta, za sve zemlje pred-kandidate Generalni direktorat za životnu sredinu Evropske komisije je odredio 29 direktiva i 3 uredbe koje pokrivaju sedam, od ukupno deset sektora evropskog zakonodavstva iz oblasti zaštite životne sredine, i to: horizontalno zakonodavstvo, kvalitet vazduha, upravljanje otpadom, kvalitet voda, zaštita prirode, kontrola industrijskog zagađivanja i hemikalije.

Napredak u implementaciji kratkoročnih i srednjoročnih prioriteta utvrđenih u Evropskom partnerstvu prati se putem mehanizama utvrđenih u okviru procesa stabilizacije i asocijacije, odnosno putem godišnjih izvještaja koje prezentuje Evropska Komisija. Kao osnova za izradu Izvještaja koriste se **Tabele upoređivanja** i **Upitnik implementacije**. Tabele su instrument korišćen od strane mnogih zemalja članica i predkandidata za izvještavanje Evropske Komisije o stepenu transpozicije odredbe neke EU direktive u nacionalno zakonodavstvo. Forma tabele je transparentan način prikazivanja da je svaka obaveza iz Direktive transponovana, uporedo sa prikazom posebnih odredbi iz nacionalnog zakonodavstva kojima je to izvršeno. Upitnik implementacije koristi se za prikaz stepena implementacije navedenih direktiva u praksi.

Projekat se uglavnom bazirao na inputima iz Ministarstva turizma i zaštite životne sredine i drugih ministarstava koja su nadležna za EU direktive koje pokriva ovaj Projekat. Kao krajnji rezultat urađen je Izvještaj od strane COWI-a koji je podnešen Generalnom direktoratu za životnu sredinu Evropske Unije.

S obzirom da je ovo bila prva godina monitoringa napretka u Crnoj Gori, važno je bilo uspostaviti solidnu polaznu osnovu za naredne godine, što je podrazumijevalo da se nadležni organi u Crnoj Gori upoznaju sa ciljem i metodologijom, te da izvrše ocjenu trenutnog statusa koja se zasniva na njihovoj najboljoj procjeni. Nadležna ministarstva su sada u mogućnosti da koriste ovaj

koncept i metodologiju kao svojevrsno sredstvo samo-monitoringa u budućim aktivnostima na približavanju EU.

Projekat Praćenja napretka u sektoru životne sredine nastavlja se i u ovoj godini. Za pružanje ekspertske pomoći u realizaciji Projekta od strane Generalnog direktorata angažovan je za 2008. godinu Regionalni centar za životnu sredinu (REC).

VII.1 PROJEKTI FINANSIRANI SREDSTVIMA PREDPRISTUPNE POMOĆI EU (IPA FOND)

Instrument za predpristupnu pomoć (IPA) je finansijski instrument Evropske unije za period 2007-2013. godina koji zamjenjuje postojeće programe podrške državama kandidatima i potencijalnim kandidatima (CARDS, Phare, ISPA, SAPARD) u cilju bolje koordinacije pomoći i postizanja značajnijih rezultata u okviru raspoloživih sredstava.

Pomoć će biti implementirana kroz pet komponenti od kojih Crna Gora koristiti sredstva iz dvije komponente: podrška tranziciji i jačanju institucija i regionalna i prekogranična saradnja.

U koordinaciji sa Evropskom Agencijom za rekonstrukciju i Sekreterijatom za evropske integracije Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine predložilo je sljedeće projekte za finansiranje korišćenjem IPA instrumenta u 2008.godini:

Tehnička pomoć za jačanje kapaciteta u oblasti životne sredine:

- Jačanje kapaciteta u oblasti implementacije Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu, Zakona o strateškoj procjeni uticaja i Zakona o integrisanoj kontroli zagađenja;
- Jačanje kapaciteta u oblasti industrije;
- Jačanje kapaciteta za uspostavljenje mreže zaštićenih područja NATURA 2000;

Infrastrukturni projekti u oblasti životne sredine:

- Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Nikšiću.

U saradnji sa Sekreterijatom za evropske integracije Ministarstvo turizma i zaštite životne sredine predložilo je sljedeće projekte za finansiranje korišćenjem IPF (Infrastructure Projects Facility) u 2008.godini:

- Izrada Studije izvodljivosti i Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Podgorici;
- Izrada Studije izvodljivosti i Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u Kolašinu;

Izrada Studije izvodljivosti i Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda na Cetinju.

U okviru komponente „Prekogranična i regionalna saradnja” uradjene su Situacione analize za ekonomske, kulturne, demografske, ekološke i tehnološke potencijale za četiri prekogranična područja sa: Hrvatskom, Bosnom i Hercegovinom, Srbijom i Albanijom. Na osnovu situacionih analiza pripremljeni su Programi prekogranične saradnje kojim se definišu prioritete mjere u oblasti zaštite životne sredine za realizaciju projekata u ovoj oblasti na lokalnom/regionalnom nivou.

VII.2. PROJEKTI FINANSIRANI KORIŠĆENJEM CARDS SREDSTAVA

Tokom 2007. godine iz CARDS sredstava finansirana je realizacija projekta osnivanje Agencije za zaštitu životne sredine sredstvima u iznosu od 1.2 miliona EUR. Model za osnivanje Agencije odobren je od strane Vlade u septembru 2007. godine. Takođe iz CARDS sredstava finansirana je realizacija projekta uspostavljanje Jedinice za implementaciju projekata u oblasti infrastrukture u životnoj sredini.

VII.3. PROJEKTI REALIZOVANI U SARADNJI SA SAVJETOM EVROPE

Uspostavljanje EMERALD mreže u Crnoj Gori

Emerald je ekološka mreža koju čine ***Područja od posebne važnosti za zaštitu prirode***, odnosno područja od izuzetnog ekološkog značaja za ugrožene vrste i tipove staništa koji su zaštićeni prema Bernskoj konvenciji o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa. Ovaj projekat je pokrenuo Savjet Evrope u cilju pripreme nacionalnih kapaciteta za pristupanje Bernskoj konvenciji. Projektom je izradjen popis vrsta i tipova staništa po biogeografskim regionima u Crnoj Gori, identifikovana 32 područja od značaja za zaštitu (Emerald područja) u Crnoj Gori, popunjena Emerald baza za predložena područja od značaja za zaštitu i izradjena mapa u GIS-u za sva odabrana područja od značaja za zaštitu. U toku je završna faza Uspostavljanja Emerald mreže u Crnoj Gori u kojoj će se raditi na ažuriranju nacionalne baze podataka i formulisanju konačne liste područja od značaja za zaštitu.

VIII PROJEKTI REALIZOVANI KROZ REGIONALNE INICIJATIVE/PARTNERSTVA

VIII.1. UNEP/MAP

U toku 2007. godine realizovani su projekti:

- ***Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore-NSOR CG***

Usvajanjem Nacionalne strategije održivog razvoja Crne Gore od strane Vlade Crne Gore uspješno je završen projekat finansiran od strane UNEP/MAP-a, italijanskog Ministarstva zaštite životne sredine, mora i kopna i UNDP-a. Za realizaciju projekta obezbijedena su sredstva u iznosu 50 000 EUR.

- ***Programa za upravljanje obalnim područjem Crne Gore (CAMP Montenegro)***

Krajem novembra 2007. godine potpisana je ugovor između Regionalnog centra za program prioriternih akcija (PAP/RAC) koji djeluje u okviru UNEP/MAP-a sa nacionalnim konsultantom o izradi Studije izvodljivosti za realizaciju Programa za upravljanje obalnim područjem Crne Gore (CAMP Montenegro). CAMP programi spadaju u grupu najznačajnijih aktivnosti koje UNEP/MAP-a sprovodi u regionu Mediterana u posljednje tri decenije. Izrade Studije izvodljivosti završena je u maju mjesecu 2008. godine. Očekuje se početak aktivnosti na pripremi za realizaciju dvogodišnjeg projekta CAMP Crna Gora. Ovim projektom biće identifikovane oblasti i aktivnosti koje je neophodno realizovati u cilju održivog razvoja crnogorskog obalnog područja. U okviru CAMP-a biće realizovan i određeni broj prioriternih pilot projekata. Realizacijom CAMP-a Crna Gora biće upotpunjen okvir za uspostavljanje efikasnog modela integralnog upravljanja obalnim područjem Crne Gore polazeći od Nacionalne strategije održivog razvoja Crne Gore i Nacionalne strategije za integralno upravljanje obalnim područjem Crne Gore.

- ***Program jačanja nacionalnih kapaciteta za reagovanje u slučajevima incidentnih zagađenja na moru***

U drugoj polovini 2007. godine uspješno je realizovan Program jačanja nacionalnih kapaciteta za reagovanje u slučajevima incidentnih zagađenja na moru. Program je realizovan po osnovu Memoranduma o saradnji potpisanog od strane Ministarstva zaštite životne sredine i uređenja prostora i Ministarstva pomorstva i saobraćaja sa Regionalnim centrom za hitne intervencije u regionu Mediterana (REMPEC) koji djeluje u okviru UNEP/MAP-a. Na nacionalnom nivou Uprava

pomorske sigurnosti je bila izvršna institucija. Projektom su identifikovane slabosti i potrebe institucionalno-legalnog okvira za efikasnu implementaciju multilateralnih ugovora za sprječavanje zagađivanja mora sa plovila, prihvata i tretmana otpada sa brodova i inicirana izrada Nacionalnog plana za hitne intervencije na moru.

VIII.2. REReP PROJEKTI

Pomoć u izradi propisa u oblasti zaštite životne sredine u zemljama Jugoistočne Evrope

Započela je implementacija II faze Projekta REReP 1.3. koja će se realizovati do kraja 2008.godine. Osnovni cilj projekta jeste pružanje tehničke pomoći u harmonizaciji nacionalnih propisa sa EU legislativom u oblasti zaštite životne sredine. Isto tako, projekat podržava rad ELAN mreže (Environmental Law Approximation Network), kojom se omogućava razmjena iskustava i saradnja u ovoj oblasti.

U vezi sa tim, projektom je predviđena organizacija Regionalne konferencije na temu: Ustanovljavanje mreže zaštićenih područja u zemljama Jugoistočne Evrope. Pored navedenog, organizovaće se dva studijska putovanja vezana za industrijsko zagađivanje i primjenu SEVESO direktive odnosno normi iz oblasti zagađivanja vazduha.

Prioritetne investicije u oblasti životne sredine u zemljama Jugoistočne Evrope

Cilj projekta je obezbjeđivanje pomoći za razvoj i implementaciju regionalnog programa prioritetnih investicija u oblasti životne sredine u zemljama Jugoistočne Evrope kao pomoć u razvoju i implementaciji nacionalnih programa prioritetnih investicija u oblasti životne sredine i pružanje podrške izgradnji kapaciteta u ovoj oblasti. U okviru ovog projekta je pripremljena lista investicionih projekata iz oblasti vazduha, vode i otpada koji su u skladu sa zahtjevima EU. Crna Gora je na listu uvrštena sa osam prioritetnih investicionih projektnih ideja i to: 2 iz sektora vazduha, 3 iz sektora otpada i 3 iz sektora voda. Pored ovog uradjena je Procjena institucionalnog i političkog okvira za implementaciju prioritetnih investicionih projekata.

Evropska Komisija finansiraće nastavak projekta koji podrazumjeva ažuriranje predloženih investicionih projekata i predlaganje novih investicionih projekata po zemljama, pripremanje priručnika o pripremi i razvoju investicionih projekata iz oblasti životne sredine, kao i organizovanje nacionalne radionice na pomenutu temu.

VIII.3. UNEP/REC

Obzirom da je u okviru pripreme odgovarajućih studija i dokumenata za potrebe Šeste ministarske konferencije „Životna sredina za Evropu“ konstatovan nezadovoljavajući stepen implementacije multilateralnih sporazuma u oblasti životne sredine u Crnoj Gori, potpisan je između UNEP-a i Ministarstva turizma i zaštite životne sredine Memorandum o razumijevanju o realizaciji II faze Projekta „Premošćavanje prepreka“ (Bridging the gaps) u cilju identifikacije postojećeg stanja i potreba na nacionalnom nivou sa aspekta implementacije konvencija u oblasti biodiverziteta, upravljanja hemikalijama i upravljanja otpadom. U toku je izrada prvog Nacrta Nacionalnog plana za implementaciju koji će biti prezentovan relevantnim subjektima na nacionalnom nivou u februaru 2008. godine. Ovaj projekat uz akcione planove proizašle iz NCSA projekta treba da definiše prioritete mjere za stvaranje uslova za implementaciju multilateralnih sporazuma u životnoj sredini.

IX PROJEKTI FINANSIRANI KREDITNIM SREDSTVIMA I OSTALI PROJEKTI

IX.1. PROJEKTI FINANSIRANI KREDITNIM SREDSTVIMA OBEZBIJEĐENIM OD STRANE KfW i EIB

IX.1.1. Saradnja sa **KfW bankom** odvija se u sklopu sljedećih aktivnosti:

1. Realizacija Projekta „Interventne mjere II“ koji ima za cilj smanjenje gubitaka u distributivnim mrežama i unaprjeđenja organizacije i rada javnih vodovodnih i kanalizacionih preduzeća u Baru, Budvi, Tivtu, Kotoru i Herceg Novom. Za realizaciju ovih projekata će se koristiti beskamatni kredit, ukupne vrijednosti 10 miliona €, od čega je najveći dio opredijeljen za projekte u oblasti vodosnabdijevanja.

U okviru Interventnih mjera II u Baru se realizuju/realizovani su projekti:

- detekcija gubitaka u Sutomoru i Baru – projekat je realizovan;
- rehabilitacija vodovodne mreže u Sutomoru – projekat je realizovan;
- rehabilitacija vodovodne mreže, fekalne i atmosfere kanalizacije, rekonstrukcija ispusta u Čanju, hidrogeološka istraživanja izvorišta Kajnak i izgradnja tri hlorne stanice; završetak radova se očekuje do kraja 2008, a do sada je realizovano oko 55% planiranih aktivnosti.

U okviru Interventnih mjera II u Opštini Herceg Novi predviđena su sredstva u iznosu od 3,0 miliona €. Do sada je realizovano 90 % planiranih aktivnosti. Završetak radova se očekuje u septembru 2008.

Prateći dio ovog paketa podrške Vlade SR Njemačke koji se realizuje preko KfW banke su:

- donacija od 2,5 miliona € i beskamatni kredit od 1,0 milion € za izgradnju kanizacione mreže u Tivtu. Projekat izgradnje primarnog i sekundarnog kanizacionog sistema grada Tivta, vrijedan oko 4,0 miliona €, podržan je i donacijom Vlade Slovačke u iznosu od 200 000 €. Projektom su planirane sljedeće aktivnosti:

- izgradnja pumpne stanice Solila,
- izgradnja glavnog kolektora sa sifonom, od pumpne stanice Solila do grada,
- izgradnja pumpne stanice Kalimanj sa potisnim cjevovodom,
- izgradnja 7,2 km sekundarnog sistema Kalimanja i Centra; do sada je urađeno: 1 km glavnog kolektora i oko 800 m sekundarne mreže.

Završetak projekta je planiran za oktobar 2008. godine. Do sada je realizovano oko 75% ugovora.

- 1,5 milion € za konsultantske podrške koju će koristiti jedinica za implementaciju ovog paketa podrške - »Vodacom« d.o.o. i opštine Crnogorskog primorja. Krajem novembra 2007. godine završena je tenderska procedura za izbor konsultanta

2. Na osnovu Odluke Opštine Kotor o zaduženju u iznosu od 1,3 milion € iz okvira Njemačke finansijske saradnje sa Crnom Gorom, a u cilju poboljšanja vodosnabdijevanja raspisan je tender i, nakon izbora najpovoljnijeg ponuđača, potpisan Ugovor za izvođenje radova na rehabilitaciji vodovodne mreže u Kotoru. Ukupna vrijednost radova po ovom ugovoru je oko 1,2 miliona €. Do sada je realizovano oko 99% planiranih aktivnosti. Kompletna realizacija ugovora je planirana za 15 juni tekuće godine.

IX. 1.2. SARADNJA SA EVROPSKOM INVESTICIONOM BANKOM (EIB)

Sa Evropskom investicionom bankom zaključen je Ugovor o kreditu za realizaciju projekata koji su definisani strateškim planskim dokumentima u oblasti upravljanja otpadnim vodama. Za realizaciju projekata u ukupnoj vrijednosti od oko 114 miliona €, EIB je obezbijedila 57 miliona € kredita. Prva tranša kredita u iznosu od 5,0 miliona €, opredijeljena je za sanaciju i revitalizaciju uređaja za prečišćavanje otpadnih voda Nikšića. EIB je pokazala interesovanje da ovaj projekat podrži sa dodatnih 2 miliona €.

Kao nastavak dosadašnje uspješne saradnje sa Evropskom investicionom bankom u dijelu kreditiranja projekata vezanih za upravljanje otpadnim vodama, nastavljeni su razgovori oko mogućnosti obezbjeđenja sredstava za finansiranje projekata iz oblasti upravljanja otpadom.

IX. 2. OSTALI PROJEKTI

IX.2.1. *Nastavak aktivnosti na sanaciji i rekultivaciji jalovišta nekadašnjeg Rudnika olova i cinka u Mojkovcu.*

Projektom je predviđeno da se svi radovi (I i II faza) izvedu najmanje u toku četiri godine, a ukupna sredstva su procijenjena na oko 7,5 mil. €. U toku je realizacija I faze, koja saglasno Glavnom projektu, obuhvata pripremne radove za konačnu sanaciju jalovišta. Druga faza treba da počne 2008. godine, a trajala bi najmanje dvije godine.

Od početka realizacije aktivnosti u okviru ovog projekta ugovorena su ili utrošena sredstva u iznosu od 3.618.367 EUR, od čega je Vlada Crne Gore obezbijedila sredstva u iznosu 2.462.823 EUR. Vlada Češke Republike podržala je projekat sredstvima u iznosu od 905.546 EUR, a Vlada Holandije sredstvima u iznosu od 250.000 EUR u okviru Regionalnog programa sanacije prioriternih ekoloških »crnih tačaka« u zemljama Zapadnog Balkana koji se realizuje posredstvom UNDP kancelarije u Podgorici.

IX.2.2. U oblasti *upravljanja otpadom i otpadnim vodama* od značaja je realizacija i sljedećih projekata:

- ***Izgradnja regionalne sanitarne deponije za opštine Nikšić, Šavnik i Plužine***

Sredstava potrebna za izgradnju ove deponije procijenjena su na iznos od 3,23 miliona €. Od Evropske investicione banke moguće je obezbijediti najmanje 70% ukupno potrebnih sredstava. Neophodno je prethodno pripremiti potrebnu projektnu dokumentaciju.

- ***Izgradnja regionalne sanitarne deponije za opštine Berane, Andrijevica, Rožaje i Plav***

Sredstava potrebna za izgradnju deponije procijenjena su na iznos od 4,84 miliona € i moguće je obezbijediti najmanje 70% ukupnih sredstava iz kredita Evropske investicione banke.

- ***Izgradnja regionalne sanitarne deponije za opštine Pljevlja i Žabljak***

Za realizaciju ovog projekta, saglasno Strateškom master planu, potrebno je obezbijediti oko 2,0 miliona €; najmanje 70 % potrebnih sredstava može se obezbijediti od Evropske investicione banke.

- ***Izgradnja regionalne sanitarne deponije za opštine Bijelo Polje, Mojkovac i Kolašin***

Prema Strateškom master planu, za izgradnju ove deponije potrebno je obezbijediti 3,1 milion €. Očekuje se da se najmanje 70% potrebnih sredstava može obezbijediti iz kredita Evropske investicione banke.

- ***Izgradnja uređaja za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Nikšić***

Rješavanje pitanja upravljanja otpadnim vodama u opštini Nikšić je Strateškim master planom definisano kao glavni prioritet. Saglasno ovom planu, za izgradnju postrojenja za tretman otpadnih voda, pumpnih stanica, kolektorske mreže, potrebno je obezbijediti oko 13 miliona €. Prvu tranšu kredita Evropske investicione banke u iznosu od 5 miliona €, koja se može redefinisati, odnosno uvećati za oko 2 miliona €, Vlada Crne Gore je dodijelila Opštini Nikšić za izgradnju ovog postrojenja. Urađeni su Studija izvodljivosti i Elaborat procjene uticaja na životnu sredinu. Tender za izradu projektne dokumentacije i izvođača radova biće objavljen sredinom jula 2008. godine. Izgradnjom postrojenja rijeka Zeta i podzemne vode na teritoriji opštine Nikšić bi bile zaštićene od dalje degradacije i zagađivanja.

- ***Izgradnja uređaja za prečišćavanje otpadnih voda u Pljevljima***

Strateškim master planom realizacija ovog projekta je svrstana u prvu grupu prioriteta. Za izgradnju postrojenja, kao i primarne i sekundarne kanalizacione mreže, koju je potrebno realizovati radi očuvanja životne sredine i zdravlja ljudi i očuvanja rijeke Čehotine, potrebno je obezbijediti oko 7,35 miliona €.

- ***Izgradnja uređaja za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Bijelo Polje***

Prema Strateškom master planu, za izgradnju postrojenja, neophodne primarne i sekundarne mreže i pumpnih stanica, potrebno je obezbijediti oko 4 miliona €. Realizacijom ovog projekta povezan bi se mnogobrojni ispusti otpadnih voda, koje se sada bez prethodnog tretmana ispuštaju u rijeku Lim, na uređaj za prečišćavanje, čime bi se doprinijelo očuvanju životne sredine i zaštiti zdravlja stanovništva.

IX.2.3. PODRŠKA IZ FONDA DISF

Iz Fonda „Podrška investicijama na području zaštite životne sredine slivnog područja (Dunava Danube Investment Support Facility – DISF), koji je iskazao interesovanje da u svoj program uvrsti izradu studija izvodljivosti i procjene uticaja na životnu sredinu za uređaje za prečišćavanje otpadnih voda u

opštinama sjevernog regiona Republike, čije rijeke gravitiraju slivnom području Dunava, obezbijedena su sredstva za izradu studija izvodljivosti i procjene uticaja na životnu sredinu za uređaje za prečišćavanje otpadnih voda za opštine Pljevlja i Bijelo Polje. Studije su urađene i predstavljaju